

0 2 cm

6 pav. Laisvės aikštėje šurfe 2 rasta Rusijos 1730 m. denga. D. Petrulio nuotr.

Fig. 6. A Russian 1730 denga found in test pit 2 in Laisvės Square

niais. 60–147 cm gylyje pilkose žemėse su žvyru ir plytų griuvenomis rasta žiestų keraminių ir stiklinių indų šukių, glazūruotų ir neglazūruotų koklių fragmentų, moneta, gyvulių kaulų. Šurfe 29 nustatytas 50 cm storio perkasimų pažeistas XVIII a. – XIX a. pradžios viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas ir apatinis – XVI a. pabaigos – XVII a. tamsaus dirvožemio su moliu 52 cm storio sluoksnis. Jame 1,56–1,8 m gylyje rasta įvairaus dydžio neglazūruotų žiestų keraminių indų dalių: 2 dugneliai, 6 priedugniai ir 11 šoninių sienelių šukių. 1,65–1,8 m gylyje rasta žiestų keraminių indų šoninių sienelių ir pakraštėlių su viršutine briauna šukių. Iš jų išsiskyrė dvi šukės, kurių išorinės sienelės buvo ornamentuotos bangelių linijomis. Šios puodų šukės iliustruoja išskirtinius ankstyvosios vietinės puodininkystės pavyzdžius Panevėžio mieste. Šie puodai ir puodynės buvo skirti maistui gaminti ir maisto produktams laikyti. Šurfuose 17, 19, 20, 22 fiksuoti XX a. perkasti supiltiniai neinformatyvūs žemių sluoksniai. Įžemis šurfuose fiksuotas 81–250 cm gylyje.

Iš viso šurfuose rasti 283 radiniai (monetos, metaliniai dirbiniai, keraminių žiestų indų šukės, stiklo šukės, koklių ir čerpių fragmentai), kultūriniuose sluoksniuose rasta gyvulių kaulų (5, 6 pav.).

The field evaluation in Panevėžys

Field evaluations, during which 51 test pits and 2 trenches (a total of 134.88 m^2) were excavated, were conducted in the historical part of the city of Panevezys (Fig. 1), in Laisvės and Povilo Plechavičiaus Squares, and on Elektros, Klaipėdos, Respublikos, and Vasario 16–osios Streets. In Laisvės Square late 17th–19th-century cultural layers were recorded (Fig. 2), in P. Plechavičiaus Square and on Klaipėdos Street 18th – early 20th-century cultural layers disturbed by digging, on Klaipėdos and Respublikos Streets first half of the 20th-century paving and 18th–19th-century cultural layers (Fig. 4), on Vasario 16–osios and Elektros Streets late 16th – early 20th-century cultural layers (Fig. 3), and in test pit 21 on Vasario 16–osios Street two destroyed 17th–19th-century burials. Overall, 283 finds were discovered in the test pits (coins (Fig. 6), metal artefacts, sherds of hand thrown ceramic vessels (Fig. 5), glass shards, stove tile fragments, and roof tile pieces) and animal bones.

ŠIAULIAI

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštė ir jos prieigos

2018–2019 m. Šiaulių senojo miesto (UK 27097) teritorijoje, Prisikėlimo aikštėje ir jos prieigose atlikti archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirta 12 perkasų ir 2 šurfai (bendras plotas 262 m^2), žvalgytas 4720 m^2 plotas.

Šiaulių miesto vardas pirmą kartą paminėtas 1524 m. Žygimanto Senojo rašte. Miestas kūrėsi ūkiniu požiūriu svarbioje vietoje, patogioje prekybos kelių sankryžoje, aukštumoje į PV nuo Talšos ežero. Šiauliuose XV a. viduryje pagrindinių iš miesto vedančių kelių kryžkelėje

jau buvo savaimingai susiformavusi nežinomos pradinės formos ir dydžio turgaus aikštė. Prie jos 1445 m. pastatyta pirmoji medinė bažnyčia, jos vietoje 1617–1634 m. – mūrinė. Turgaus aikštė turėjo būti ne stačiakampė, o netaisyklinga, greičiausiai trapecijos formos ir tokia išliko iki pat XVIII a. pabaigos (Miškinis A., *Lietuvos urbanistika: problemos ir realijos*, Kaunas, 1989, p. 185–186). Šiauliai iki XVIII a. II pusės greičiausiai statėsi pagal radialinį planą – į centrą spinduliais suėjo gatvės, kurių susikirtime susiformavo istorinis miesto centras – buvusi Turgaus, dabar Prisikėlimo aikštė. 1765 m. LDK rūmų iždininkas ir ekonomijų administratorius Antanas Tyzenhauzas Šiauliuose pradėjo ekonomines ir urbanistines reformas – suformuota didesnė stačiakampė turgaus aikštė, stačiakampis gatvių tinklas, išmatuoti vienodi sklypai, numatytas planingas gatvių užstatymas. Pagrindinė aikštės teritorija suplanuota tarp dabartinių Vasario 16-osios, Vilniaus, Varpo gatvių ir Aušros alėjos. Jos centre pastatyti mūriniai austerijos ir pašto pastatai, viena krautuvių eilė, aplink aikštę – nauji mūriniai ir mediniai pastatai, PR stovėjo mūrinė rotušė, PV kampe – medinė sinagoga. XVIII a. pabaigoje turgaus aikštę imta mažinti, o šalia pagal planą pastatytų visuomeninių pastatų joje pradėti statyti gyvenamieji namai ir kiti statiniai (*Lietuvos architektūros istorija*, V., 1994, t. 2, p. 216–218). XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais Šiaulių miesto centro taisyklingas klasicistinis planas ryškėjo dar labiau. 1839 m. turgaus aikštė išgrįsta akmenimis, amžiaus viduryje akmenimis pradėtos grįsti ir centrinės miesto gatvės. 1871 m. aikštės V pakraštyje pastatyta didžioji choralinė sinagoga „Baltoji gulbė“, o 1864–1867 m. turgavietės aikštės skvere pastatyta mūrinė stačiatikių cerkvė. Aikštės ŠR kraštinė, išilgai dabartinės Aušros alėjos, nuo XIX a. vidurio užstatyta plytų mūro ir medinėmis prekybinėmis eilėmis, vėliau užstatyta mūriniais pastatais. 1937 m. turgus iš centrinės aikštės buvo iškeltas į priemiestį, 1936–1937 m. nugriauta aikštėje stovėjusi cerkvė. Senosios turgavietės ir cerkvės vietoje suformuota miesto reprezentacijai skirta erdvė su takeliais, gėlynais ir baseinėliu. Per II Pasaulinį karą miesto centras buvo beveik visiškai sunaikintas, aikštę supę pastatai sudeginti ir apgriauti. Po karo tvarkant aikštę nugriauti prekybiniai paviljonai, o jų vietoje 1947 m. tarybinės armijos iniciatyva pastatytas paminklas, skirtas Šiaulių išvadavimui, aikštė pavadinta Pergalės aikšte.

Šiuo metu Šiaulių miesto centre yra didelė stačiakampio plano aikštė, kurią į 4 dalis dalija Tilžės gatvės ir Aušros alėjos sankryža. Prisikėlimo aikšte vadinama tik miesto aikštės V dalis. Kitos jos dalys – Šiaulių valstybinės kolegijos (Aušros alėja 40) prieigos (Š dalis), skveras prie Šiaulių miesto savivaldybės (P dalis), Šiaulių Katedros prieigos ir Aušros takas su II Pasaulinio karo Tarybų Sąjungos karių palaidojimo vieta (UK 10754) (R dalis). Kartu rekonstruota Varpo gatvės atkarpa nuo Vilniaus gatvės link Gluosnių gatvės ir Tilžės gatvės atkarpa nuo Aušros alėjos iki Vytauto gatvės.

Žvalgomieji tyrimai Šiaulių mieste pradėti vykdyti 1997 m., siekiant nustatyti Šiaulių senojo miesto teritoriją (*ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 414–417). 2006 m. atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai rekonstruojant skverą prie Šiaulių miesto savivaldybės (*ATL 2006 metais,* 2007, p. 347–349). 2016 m. ikiprojektiniai žvalgomieji tyrimai atlikti Prisikėlimo aikštėje su prieigomis, kur iškasti 38 šurfai, ištirtas bendras 76,65 m^2 plotas. Šurfuose 3, 5 ir 9 fiksuotos buvusių pastatų rūsių vietos su gausiais XVI–XVIII a. radiniais (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 328–334).

Prisikėlimo aikštėje perkasomis ištirtas 53 m^2 plotas (perkasos 1–4), šurfais – 11 m^2

(šurfai 1, 2) ir žvalgytas bendras 1091 m^2 plotas. Tose vietose, kur 2016 m. žvalgomųjų tyrimų metu fiksuoti pamatai, 2018 m. ištirtos trys 10–23 m^2 dydžio perkasos 1–3.

Perkasoje 1 išskirti 4 laikotarpių kultūriniai horizontai. 40–72 cm gylyje atidengtas 40–45 cm storio supilto smėlio sluoksnis, greičiausiai buvęs kiemo paviršius. Jame atidengtos 3 stulpavietės, datuojamos XIX a. pabaiga – XX a. pradžia, pastatytos turgaus aikštėje greičiausiai įrengiant laikinus nesudėtingos konstrukcijos prekybinius paviljonus. 25–46 cm gylyje (H_{abs} 126,14–126,32 m) atidengtas iš didelių neskaldytų akmenų krautų pamatų 1 fragmentas (1, 2 pav.). Jis 4,95 m ilgio, 0,5–1,1 m pločio, 65–82 cm aukščio, orientuotas ŠV–PR kryptimi. Tarp akmenų – maišyta pilka žemė su moliu ir degėsiais. Pamatų aplinkoje ir tarp pamatinių akmenų rasta raudonų plytų su braukomis fragmentų, kaimiškos ir glazūruotos keramikos, plokštinių ir karnizinių koklių fragmentų, puodyninių koklių keturkampe anga šukių, langų stiklo duženų, geležinių kaltinių vinių (3, 4 pav.). Pagal radinius pamatai datuojami XVII a. viduriu – XVII a. II puse. 80–85 cm gylyje (H_{abs} 125,76–125,80 m) atidengtas pastato pamatų 2 kampas (5 pav.). Išlikusi ŠV siena orientuota ŠR kryptimi, ji 1,95 m ilgio, 1,23–1,27 m pločio. PV siena orientuota PR kryptimi, ji 1,9 m ilgio, 20–25 cm pločio, 75 cm aukščio. Tarp akmenų aptikta kalkinio skiedinio, plytų su braukomis bei jų fragmentų. Vidinėje pastato kampo dalyje prikritę daug įvairaus dydžio akmenų (15x13x 12 cm – 42x38x26 cm), kurie sudaro tarsi antrą pamatų sieną. Vidinėje pamatų kampo dalyje, be pavienių smulkių kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių, rasta langų stiklo duženų, geležinių vinių, kabliukų, kaltelių, kampainių. Nemažai puodyninių keturkampe anga ir plokštinių koklių fragmentų. Išskirtinis neglazūruoto įgaubto koklio fragmentas be centrinės dalies

1 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 1. Trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

2 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVII a. vidurio – XVII a. II pusės pamatai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 2. A mid- – second half of the 17th-century foundation in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

0 9 cm

3 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVI a. pabaigos įgaubto koklio dalis. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 3. Part of a late 16th-century 'pot-shaped' stove tile (Topfkachel) discovered in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

0 10 cm

4 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVI a. pabaigos polichrominiai kokliai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 4. Late 16th-century polychrome stove tiles discovered in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

5 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios pamatai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 5. A late 16th – early 17th-century foundation in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

(3 pav.). Tarp plokštinių koklių daugiausia rasta polichrominių, vieni jų su aukštu atkraštėliu, puošti reljefiniu ornamentu, vaizduojančiu geltona ir mėlyna glazūra dengtą vaisių, kiti – herbiniai, puošti erelio atvaizdu (6 pav.). Daugumos koklių paviršius su prikepusiu moliu arba išsilydžiusia glazūra, greičiausiai nukentėjęs nuo ugnies. Išskirtinis radinys – masyvi vario lydinio žvakidė, sudaryta iš dviejų dalių – aštuoniakampio pagrindo ir į jį įsistatančios vertikaliosios dalies. Pagrindo vidinėje pusėje įspaustas meistro ženklas „H“ (7 pav.). Perkasoje surinkta 18 monetų. Daugiausia tai Jono Kazimiero (1648–1668) šilingai, 1664, 1665, 1666 m., kaldinti Vilniaus ir Ujazdovo monetų kalyklose.

Taip pat rasta Rygoje kaldintų Livonijos monetų – Gustavo Adolfo (1611–1632) 1625 m. šilingas, 2 Karolio XI (1660–1697) šilingai, 2 Kristinos Vazos (1632–1654). 1,65 m gylyje (H_{abs} 125,15 m) atidengtas medinių sudegusių lentų 100x70 cm dydžio fragmentas, orientuotas ŠR–PV kryptimi. Tai greičiausiai pastato rūsio medinių grindų fragmentas, o atidengti pamatai – pastato rūsys. Įžemis – molis pasiektas 1,75–1,85 m gylyje. Pagal radinius atidengti pastato pamatai datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. 0,8–1,1 m gylyje (H_{abs} 125,80–125,52 m) atidengtas maišytos pilkos degėsingos žemės su moliu sluoksnis, kuriame buvo daug puodyninių koklių keturkampe anga šukių. Surinkta daugiau nei 1000 puodyninių koklių fragmentų, tarp jų pasitaikė neglazūruotų plokštinių koklių, puoštų arabeskos ornamentu, fragmentų. Sluoksnyje taip buvo daug perdegusio molio su gausiomis mineralinėmis priemaišomis gabalų. Didelė jų dalis su vienu, dviem ar net 3 apskrito skerspjūvio įspaudais, kurie išsidėstę lygiagrečiai, 6–9 cm atstumu vienas nuo kito. Tai medinių karčių, formavusių krosnies karkasą, įspaudai. Kai kurių molio gabalų viena ar dvi plokštumos nulygintos. Plokštumos greičiausiai lygintos žolės gniūžte – išlikusios smulkios jų braukos. Iš viso surinkti 463 perdegusio molio tinko fragmentai, apie 30 % iš jų buvo su medinių karčių įspaudais. Sluoksnyje rasta ir kelių plytų su braukomis fragmentų. Sluoksnis su koklių šukėmis ir perdegusio molio gabalais išplitęs 1 m pločio, 2,35 m ilgio plote. Jį ribojo 1–1,1 m ilgio, 45–50 cm pločio, 22–26 cm aukščio netvarkingos nedidelių akmenų eilės, orientuotos ŠR kryptimi. Tai puodyninių koklių krosnies, datuojamos XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia, liekanos.

Perkasoje 1 fiksuoti 3 skirtingų laikotarpių užstatymai. Ankstyviausiam užstatymui priskirtinos puodyninių koklių krosnies liekanos.

0 10 cm

6 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVI a. pabaigos polichrominiai kokliai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 6. Late 16th-century polychrome stove tiles discovered in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

7 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVII a. žvakidė. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 7. A 17th-century candlestick discovered in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

0 5 cm

Krosnis datuojama XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Pastato pamatų 2 kampas datuojamas XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Greičiausiai pamatai 2 yra šiek tiek vėlyvesni nei krosnies liekanos. Pamatų 1 fragmentas datuojamas XVII a. viduriu – XVII a. II puse. Gausūs degėsiai, kokliai su prikepusiu moliu bei išsilydžiusia glazūra rodo, kad pastatai sunaikinti gaisro metu. Viršutinis permaišytas kultūrinis sluoksnis su XVII–XX a. radiniais susiformavo XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje lyginant ir tvarkant turgaus aikštės paviršių. Perkasoje 1 surinkti 4866 radiniai. Perkasos 1 kultūrinis sluoksnis datuojamas XVI a. pabaiga – XX a. pradžia. Įžemis – molis pasiektas 1,95 m gylyje. Perka-

8 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, perkasa 1, XVII a. įgaubto koklio su Nukryžiuotojo atvaizdu fragmentai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 8. Fragments of a 17th-century concave stove tile depicting the crucifixion that was discovered in trench 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

soje atidengtos archeologinės struktūros išsaugotos, jos užpiltos smėliu.

Perkasoje 2 80 cm gylyje atidengtas įvairaus dydžio akmenų grindinys, orientuotas ŠR–PV kryptimi (H_{abs} 125,32–125,64 m). Akmenys, dalis jų – skaldyti, sudėti netvarkingai, tikėtina, kad tai suardytas aikštės grindinio fragmentas. Permaišytame sluoksnyje su augalų liekanomis rasti Lenkijos Augusto III 1750 m. ir Jono Kazimiero (1649–1668) šilingai, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių (tarp jų keptuvės rankenėlė), mažai patinuoto langų ir butelių stiklo duženų, keletas smulkių puodyninių ir plokštinių koklių fragmentų, švininė plokštelė su signetiniu įspaudu (XVII a. pradžia), sagos ir sagtys, kiti metaliniai dirbiniai, datuojami XVII a. II puse – XX a. pradžia. Šis sluoksnis susiformavo XX a. pradžioje lyginant ir tvarkant aikštės paviršių ir 1938 m. įrengiant čia skverą. Prie perkasos 2 ŠR sienelės 1,75–1,8 m gylyje atidengtas perdegusio molio, sukritusio dideliais gabalais, sluoksnis. Surinkta daugiau nei 60 perdegusio molio su gausiomis mineralinėmis priemaišomis gabalų. Molio tinkas galėjo būti naudotas pastato sienų apdailai. Po perdegusio molio sluoksniu 1,93 m gylyje fiksuotas plonas 5–7 cm sudegusių 7 cm storio lentų klojinys (H_{abs} 125,81 m) – išlikęs 1,7x1,4 m dydžio jo fragmentas. Tai gali būti buvusio pastato rūsio su medinėmis grindimis vieta. Perkasoje 2 rastas vieno įgaubto koklio fragmentas, kuriame buvo Nukryžiuotojo atvaizdas (8 pav.). Kiti kokliai polichrominiai, dengti vienspalve glazūra arba neglazūruoti. Viename jų išlikusi dalis erelio atvaizdo, kiti – įgilinta centrine dalimi, puošti augaliniais ornamentais, išlikusi ir karūninio koklio su skydininko atvaizdu dalis (4 pav.). Daugumos koklių paviršius su prikepusiu moliu arba išsilydžiusia glazūra, greičiausiai jie nukentėję nuo ugnies. Rasti du švininiai šratai ir švininis apskritas svarelis. Retas radinys – žydų lošimo vilkelis „dreidl“ (XVII a. pabaigoje Šiauliuose gyveno apie 50 žydų, XVIII a. pabaigoje – apie 3 tūkst.). Perkasoje 2 surinktas 581 radinys, kultūrinis sluoksnis datuojamas XVII a. – XX a. pradžia. Daugybė degėsių, kokliai su prikepusiu moliu bei išsilydžiusia glazūra rodo, kad XVII a. pastatai, kurių liekanos buvo užfiksuotos, sunaikinti per gaisrą. Perkasos įžemis pasiektas 1,4–2 m gylyje.

Perkasoje 3 iki 50–72 cm gylio fiksuotas permaišytas sluoksnis su negausiais XVII–XX a. radiniais. Šis sluoksnis susiformavo XX a. pradžioje lyginant ir tvarkant aikštės paviršių. 72–90 cm gylyje atidengtas įvairaus dydžio akmenų grindinys – galbūt suardyto aikštės grindinio fragmentas. Perkasos P kampe 75 cm gylyje atidengta 1,95x1,05 m dydžio duobė, kurioje rasta smulkių kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių, puodyninių koklių fragmentų (vienas jų kryžmine anga), geležinių vinių, kilpvinė, peilio fragmentas. Duobė datuojama XVII a. Perkasoje 3 surinkti 226 radiniai. Perkasoje aptikti archeologiniai radiniai (puody-

ninių ir plokštinių koklių fragmentai, keramikos šukės) leidžia kultūrinį sluoksnį datuoti XVII–XX a. Perkasa iškasta iki 1,2–2,8 m gylio.

Perkasoje 4 iškart po asfalto danga fiksuotas nedidelių akmenų grindinys, įrengtas 1938 m., turgaus aikštę iškėlus į miesto pakraštį – tai buvusi Rinkos gatvė, skyrusi naujai įrengtą aikštės skverą nuo PV aikštės kraštinės užstatymo. Po grindiniu iki 47 cm gylio fiksuotas permaišytas sluoksnis su gausiais XVII–XX a. radiniais – kaimiškosios ir glazūruotos keramikos šukėmis, patinuotais ir nepatinuotais butelių, indų ir langų stiklo fragmentais, 2 švininėmis XX a. 3–4 dešimtmečio plombomis, 2 monetomis – Jono Kazimiero 1665 m. šilingu ir Prūsijos Frydricho II (1740–1767) 3 grašiais. Šis sluoksnis susiformavo apie 1938 m. keičiant turgaus aikštės paskirtį iš prekybinės į reprezentacinę, kai aikštės paviršius buvo lyginamas ir tvarkomas skvero ir gatvės įrengimui. 47 cm gylyje atidengtas antrojo grindinio, sudėto iš didelių neskaldytų akmenų, fragmentas (H_{abs} 126,63). Tai buvęs turgaus aikštės grindinys, datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia (9 pav.). Jis klotas ant įžeminio molio. Perkasoje 4 75 cm gylyje atidengtas perdegusio molio sluoksnis su puodyninių koklių keturkampe anga fragmentais. Tarp jų pasitaikė neglazūruotų plokštinių koklių, puoštų arabeskos ornamentu, fragmentų. Greičiausiai tai krosnies pado liekanos. Puodyninių koklių krosnies liekanos fiksuotos ir perkasoje 1, kur tarp puodyninių koklių keturkampe anga fragmentų taip pat rasta keletas neglazūruotų arabeskos ornamentu puoštų koklių. Panašu, jog statant krosnis, tarp puodyninių koklių buvo įdedamas vienas ar keli plokštiniai neglazūruoti kokliai. Perkasoje 4 ir perkasoje 1 atidengtos krosnių liekanos turėtų būti vienalaikės ir datuojamos XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Tai rodo, jog tuo laikotarpiu aikštės PV dalyje

9 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, XIX a. pabaigos – XX a. pradžios akmenų grindinys su lataku, susikertančiu su mediniu grindinio lataku.
V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 9. Late 19th – early 20th-century stone paving with a gutter intersecting a timber gutter in Prisikėlimo Square, Šiauliai

buvęs užstatymas. Perkasoje 4 surinkti 492 radiniai leidžia kultūrinį sluoksnį datuoti XVII–XX a. Perkasa iškasta iki 87 cm gylio.

Prisikėlimo aikštės ŠR dalyje žvalgytas ***plotas 1*** (210 m^2 plotas), kuriame iki 28–38 cm gylio vietomis fiksuotas 6–12 cm storio permaišytas sluoksnis, suformuotas XX a. pradžioje, lyginant ir tvarkant aikštės paviršių. Ploto 1 ŠR dalyje iki 1,4–1,6 m gylio fiksuotas permaišytas kultūrinis sluoksnis su XVII–XVIII a. būdingais radiniais, tarp kurių buvo įsimaišę ir XIX a. – XX a. pradžios radinių. Fiksuotos dvi neskaldytų akmenų sankaupos, kurios gali būti nuo pastato pamatų, kurių aplinkoje rasta kaimiškosios ir glazūruotos keramikos šukių, indų, langų ir butelių stiklo duženų, puodyninių koklių fragmentų, geležinių vinių. Radiniai būdingi XVII a. pabaigai – XX a. pradžiai. Pamatai turėtų būti XVII a. Kultūrinis sluoksnis permaišytas XX a. perkasimo. Plote 1 atidengtos 7 betoninės konstrukcijos ir jų fragmentai. Betoninių fragmentų buvo pasklidę beveik visame plote 1. Penki iš jų

10 pav. Šiauliai, Prisikėlimo aikštė, plotas 1, II Pasaulinio karo betoninės konstrukcijos. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 10. Second World War concrete constructions in area 1 in Prisikėlimo Square, Šiauliai

fiksuoti ploto PV dalyje (I–V betoninės konstrukcijos) ir dvi ŠR dalyje (VI ir VII betoninės konstrukcijos). Tai 20 cm storio išlietos lenktos betoninės plokštės, formuojančios vamzdžius. Vamzdis 1,9 m pločio, apie 1,2 m aukščio (visų jų viršutinė dalis nuardyta, todėl tikslaus aukščio nustatyti negalima). Betoninės konstrukcijos – vamzdžiai horizontaliai tęsiasi įžemyje ŠV–PR kryptimi ir susikerta suformuodami statų kampą bei susisiekia su ŠR betonine konstrukcija. 1,6 m gylyje (H_{abs} 124,83 m) atidengtas betoninis lovys. Jis 1,7 m pločio, vidinės dalies plotis – 1,15 m, 38 cm gylio, šoninės sienelės 26 cm storio. Lovys jungė ploto 1 PV dalyje esančias III ir IV betonines konstrukcijas su ŠR dalyje esančia VI betonine konstrukcija. Tokiu būdu betoniniai vamzdžiai formuoja zigzaginę konstrukciją. Tai vokiečių okupacijos metais įrengtas statinys – viešosios slėptuvės. Jų forma aiškiai matosi 1944 m. aeronuotraukoje (10 pav.). Po karo tvarkant aikštę viršutinės konstrukcijų dalys nuardytos ir išstumdytos aikštės paviršiuje. Plote 1 fiksuotos XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios spėjamo užstatymo liekanos, kurios suardytos II Pasaulinio karo metais įrengiant zigzago formos betonines viešųjų slėptuvių konstrukcijas.

Tilžės gatvės lietaus nuotekų ir apšvietimo trasų vietose žvalgytas bendras 576 m^2 plotas. Tilžės gatvėje fiksuotas fragmentiškai išlikęs XIX a. gatvės kultūrinis sluoksnis. Fiksuota 12 XIX a. pabaigos – XX a. pradžios pastatų pamatų fragmentų ir XX a. I pusės rūsio vieta. Ankstyviausiomis reiktų laikyti spėjamas pašto, statyto XIX a. II dešimtmetyje, raudonų plytų rūsio grindis (11 pav.). Atidengti pamatai žymi senąją XIX a. pabaigos – XX a. I pusės Tilžės gatvės užstatymo ribą. Gatvės ŠV kraštinės užstatymas buvo 3,3–3,5 m į PR nuo dabartinės užstatymo linijos, PR pusėje – 2,1–2,6 m į ŠV nuo dabartinės užstatymo linijos. Tilžės gatvės atkarpoje nuo Aušros alėjos iki Vilniaus gatvės fiksuoti XX a. pradžios tašytų bei lauko akmenų grindiniai. Vidurinė gatvės dalis buvo išklota skersai dėtais tašytais akmenimis, abipus jos – apie 2 m pločio lauko akmenų grindinys.

Varpo gatvės lietaus nuotekų trasose žval-

gytas bendras 138 m² plotas. Varpo gatvėje fiksuotos 2 su XVII–XVIII a. radiniais bei XIX a. pabaigos – XX a. pradžios gatvės užstatymo liekanos. Tuo laikotarpiu Varpo gatvės ŠV kraštinės užstatymas buvo 6–6,5 m į PR nuo dabartinės užstatymo linijos.

Šiaulių kolegijos prieigose iki projektinio gylio ištirtos 3 bendro 104 m² ploto perkasos, žvalgytas 884 m² plotas. Perkasose iki projektinio 90 cm gylio fiksuoti griuvenų ir permaišyti sluoksniai, susiformavę po II Pasaulinio karo, valant šioje vietoje buvusių turgaus pastatų griuvėsius. Vietomis fiksuotos XX a. užstatymo liekanos – turgaus paviljonų pamatų ir sienų fragmentai, rasta XX a. I pusės buities dirbinių ir metalinių statybinių detalių (12 pav.). Atidengtas akmenų grindinio fragmentas – XX a. I pusės turgaus pastatų vidinio kiemo paviršius. Fiksuota duobė, kurioje buvo XVII a. puodyninių koklių fragmentų. Tai vienintelė vieta Šiaulių kolegijos prieigose, kurioje fiksuotas ankstesnis nei XX a. kultūrinis sluoksnis.

11 pav. Šiauliai, Tilžės gatvė, XIX a. pabaigos pastato rūsio grindys 1,76 m gylyje.
V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 11. The basement paving from a late 19th-century building discovered at a depth of 1.76 m on Tilžės Street, Šiauliai

0 3 cm

12 pav. Šiaulių kolegijos prieigos, perkasa 7, XX a. I pusės molinė glazūruota dekoratyvinė detalė.
V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 12. A glazed, clay decorative element from the first half of the 20th century that was discovered in trench 7 in the approach to the State College of Siauliai

Skvere prie savivaldybės iki projektinio gylio ištirtos 5 bendro 94 m² ploto perkasos. Jose iki 60–90 cm gylio fiksuoti maišyti sluoksniai, susiformavę XIX a. II pusėje – XX a., su XVIII a. – XX a. pradžios radiniais. Atidengtas XIX a. II pusės akmenų grindinio fragmentas. Tai gali būti takas, vedęs į skvere stovėjusią cerkvę. Skvere prie Šiaulių miesto savivaldybės ir su juo besiribojančioje Vasario 16-osios gatvėje žvalgytas 252 m² plotas. Žvalgymų metu dviejose vietose fiksuoti XX a. I pusės akmenų grindiniai ir 3 duobės, datuojamos XVIII a.

Katedros prieigose ir Aušros take žvalgytas 1067 m² plotas. Katedros prieigose fiksuoti XIX a. II pusės pastato pamatų fragmentai ir atidengtas griuvenų sluoksnis, susidaręs nugriovus I Pasaulinio karo metu sudegusius pastatus. Aušros take atidengtas XX a. I pusės akmenų grindinys, fiksuotos 6 duobės, susiformavusios po II Pasaulinio karo valant šioje vietoje, šalia buvusios Klebonijos gatvės stovėjusių pastatų

griuvėsius. Tik viena ūkinė duobė datuojama XVII a. II puse – XVIII a. Pavieniai XVII–XVIII a. radiniai rodo, jog Katedros prieigos ir Aušros tako vieta buvo apgyvendintos ir anksčiau, tik kultūriniai to laikotarpio sluoksniai suardyti po II Pasaulinio karo valant griuvėsius ir formuojant terasas.

II Pasaulinio karo Tarybų Sąjungos karių palaidojimo vietoje žvalgytas 712 m^2 plotas, vertingo kultūrinio sluoksnio neužfiksuota. Sluoksniai susiformavę XX a. II pusėje laidojant karius ir įrengiant bei rekonstruojant palaidojimų vietą. Pavieniai XVII–XIX a. radiniai rodo, jog Šiaulių katedros šventoriaus PV pusėje buvo to laikotarpio kultūrinis sluoksnis, kuris suardytas vėlesnių perkasimų metu.

Archeologinių tyrimų metu surinkti 8586 archeologiniai radiniai (buitinis ir langų stiklas, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, plokštinių bei puodyninių koklių fragmentai, molio tinkas, plytos ir jų dalys, XVII–XX a. monetos, plombos, metaliniai buities dirbiniai), iš jų 557 ypatieji. Radiniai datuojami XVI a. pabaiga – XX a. Jie perduoti ŠAM.

Prisikėlimo Square and its approaches in the city of Siauliai

In 2018–2019, an investigation was conducted in Prisikėlimo Square and its approaches in the city of Siauliai with the excavation of 12 trenches and 2 test pits (a total of 262 m^2) and the survey of 4720 m^2. A 22–280 cm thick, late 16th – early 20th-century cultural layer with the remains of late 16th–17th-century structures was unearthed in Prisikėlimo Square (Figs. 1–8). The remains of a late 17th – early 18th-century structure, which was destroyed during the construction of Second World War concrete public bomb shelters was recorded in area 1 (Fig. 10), a fragment of late 19th – early 20th-century paving in area 2 (Fig. 9), two pits with 17th–18th-century finds on Varpo Street, a fragmentary 19th-century street cultural layer and the remains of structures on Tilžės Street (Fig. 11), layers of rubble and a pit with fragments of 17th-century 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*) in the approach to the State College of Siauliai, a fragment of second half of the 19th-century stone paving in the square beside the municipality building, fragments of a second half of the 19th-century building foundation in the approaches to the cathedral, and first half of the 20th-century stone paving and 6 pits, one of which contained finds dating to the second half of the 17th–18th centuries on Aušros Path. 8586 finds dating to the late 16th–20th centuries (Fig. 12) were collected during the investigation.

ŠVĖKŠNA

Virgilijus Bračiulis

Tyrimai Švėkšnoje, Liepų alėjoje 21

2019 m. atlikti detalieji tyrimai Švėkšnos (Šilutės r., Švėkšnos sen.) centrinėje dalyje, sklype Liepų alėja 21 (1 pav.). Tyrimai vykdyti projektuojamų vandentiekio ir buitinių nuotekų tinklų trasų vietoje.

Švėkšna pirmą kartą paminėta 1509 m. bažnyčios įkūrimo akte. 1526 m. Švėkšnos miestelis buvo užfiksuotas Bernardo Vapovskio sudarytame Žemaitijos kunigaikštystės žemėlapyje. Pagal 1644 m. inventoriaus duomenis, Švėkšna turėjo būti linijinio plano miestelis, kurio senoji dalis išsidėstė į Š nuo Piaunos upelio, naujo miestelio teritorija buvo į P nuo upelio, vienoje kelio į Žemaičių Naumiestį pusėje. Po 1732 m. gaisro buvo sumažinta aikštė, kurios